

Мовознавство

DOI: 10.26565/2227-1864-2023-92-08
УДК 811.161.2'367:82-3

Структурна організація та особливості вживання багатокomпонентних складнопідрядних речень у романі «На полі смиренному» Валерія Шевчука

Ірина Бабій

*кандидат філологічних наук, доцент;
доцент кафедри загального мовознавства і слов'янських мов,
Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка
(вул. Максима Кривоноса, 2, Тернопіль, 46020, Україна);
e-mail: iryna.babiy@ukr.net; <https://orcid.org/0000-0002-1568-7920>*

Ніна Свистун

*кандидат філологічних наук, доцент;
доцент кафедри загального мовознавства і слов'янських мов,
Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка (вул. Максима Кривоноса, 2, Тернопіль, 46020, Україна);
e-mail: nina-s77@ukr.net; <https://orcid.org/0000-0003-0398-8803>*

Стаття присвячена аналізу структури та функціонування багатокomпонентних складнопідрядних речень у мовотворчості Валерія Шевчука. Матеріалом дослідження слугував роман «На полі смиренному». Оскільки в сучасній лінгвістиці поки що відсутні наукові розвідки, предметом аналізу яких були багатокomпонентні складнопідрядні речення в художніх текстах Валерія Шевчука, дослідження є актуальним.

Мета статті – охарактеризувати структурну організацію багатокomпонентних складнопідрядних речень, виявлених у романі «На полі смиренному» Валерія Шевчука, здійснити їх класифікацію, розглянути особливості вживання цих конструкцій у контексті твору. Для реалізації зазначеної мети необхідно розв'язати такі завдання: 1) виявити багатокomпонентні складнопідрядні речення, зафіксовані в романі «На полі смиренному»; 2) проаналізувати структуру цих речень; 3) здійснити класифікацію виявлених багатокomпонентних складнопідрядних речень; 4) простежити функціонування цих речень в аналізованому творі.

У результаті розгляду синтаксичних параметрів мовотворчості Валерія Шевчука виявлено продуктивність складних конструкцій, зокрема багатокomпонентних складнопідрядних речень. Здійснено класифікацію цих конструкцій за способом моделювання підрядних частин та їх зв'язків, виокремлено три основні різновиди: складнопідрядні речення з послідовною підрядністю, складнопідрядні речення із супідрядністю: однорідною і неоднорідною, найбільше – із послідовною підрядністю. У романі «На полі смиренному» Валерія Шевчука багатокomпонентні складнопідрядні речення мають різне стилістичне навантаження. Нерідко вони характеризують обставини, за яких відбуваються події, зображують природу. Помічено, що багатокomпонентні складнопідрядні речення часто виражають психологічний стан персонажів.

У результаті здійсненого структурно-функційного аналізу виявлено, що у своїх творах Валерій Шевчук активно вживає багатокomпонентні складнопідрядні речення, серед яких найпоширеніші складнопідрядні речення з послідовною підрядністю. Помічено, що письменник найчастіше вживає багатокomпонентні складні конструкції із зображальним та емоційно-експресивним навантаженням.

Ключові слова: українська мова, текст, складнопідрядне речення, підрядне речення, багатокomпонентне складнопідрядне речення, текстові структури

Постановка проблеми. В останні десятиліття в сучасній лінгвістиці посилюється науковий інтерес учених до досліджень із синтаксису. Особливої актуальності сьогодні набуло вивчення синтаксичних параметрів у

художніх текстах, стилістичних можливостей текстових структур. Як зауважує В. І. Кононенко, «помітною тенденцією сучасного текстотворення є посилення пошуків шляхів і прийомів індивідуалізації авторського ідіостилу, оновлення лексики, появи формальних ознак дискурсивної нарації» [6, с. 11]. Т. А. Єщенко зазначає, що «текст

– це не лише актуалізація мовленнєвотворчого процесу, це продукт цього процесу» [4, с. 17]

Саме в художніх текстах синтаксичні конструкції можуть набувати різноманітних семантико-естетичних навантажень, ставати виразником ідіостилю письменника. «Кожен письменник намагається створити свій власний авторський світ, вивчивши мовні закони творення й опанувавши основними тенденціями мовотворчості» [1, с. 143]. На думку О. В. Кульбабської, «поняття ідіостилю письменника тісно пов'язане із синтаксичною організацією його творів» [7, с. 318]. Зазначимо, що поки що не вироблено методики аналізу синтаксичної організації художніх текстів [9], хоча, як зауважує Н. В. Гуйванюк, «саме в синтаксисі окреслюється виразно і власне авторська (індивідуальна) стилістика твору» [9, с. 458]. «Дослідникові особливостей синтаксису як показника ідіостилю письменника потрібно з'ясувати насамперед ті властиві манері автора специфічні конструкції, що надають його мові особливої художньої образності, експресії, виразності» [7, с. 319].

Предметом нашого аналізу стали багатокомпонентні складнопідрядні речення. Матеріалом дослідження послужив роман «На полі смиренному» відомого українського письменника Валерія Шевчука. «Проблеми, які хвилюють Валерія Шевчука, універсальні й вічні: людина і світ, людина у світі. Людина в ситуації разом з іншими людьми, пошуки людиною свого шляху, ствердження власної екзистенції» [5, с. 157].

Оскільки в сучасній лінгвістиці поки що не знаходимо наукових розвідок, присвячених розгляду багатокомпонентних складнопідрядних речень у творчості письменника, наше дослідження актуальне. Крім того, при аналізі будемо звертати увагу не тільки на особливості будови аналізованих конструкцій, а й на їх функціонування в художньому тексті, стилістичні навантаження цих текстових структур у контексті твору.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. *Складнопідрядні багатокомпонентні речення* – це речення, що складаються з одного головного і не менше двох підрядних речень [11, с. 303]. Теоретичні основи вивчення цих речень відображено у працях Л. А. Булаховського, Б. М. Кулика, І. К. Кучеренка, Н. В. Гуйванюк, К. Г. Городенської, І. Р. Вихованця, К. Ф. Шульжука, О. В. Кульбабської, П. С. Дудика, Л. В. Прокопчук та ін., однак і сьогодні в лінгвістиці залишається багато неоднозначного. Дискусійним, зокрема, є питання класифікації багатокомпонентних складнопідрядних речень, відсутня сьогодні загальноприйнята в науці термінологія тощо. Зазначимо, що менш дослідженими в науці є сьогодні семантико-стилістичні параметри вживання цих конструкцій, зокрема в художніх

текстах. Саме на такий аспект дослідження звернемо увагу в нашій праці, розглянемо також структурну організацію цих речень в аналізованому романі.

Постановка завдання. Мета статті – охарактеризувати структурну організацію багатокомпонентних складнопідрядних речень, виявлених у романі «На полі смиренному» Валерія Шевчука, здійснити їх класифікацію, розглянути особливості вживання цих конструкцій у контексті твору.

Для реалізації зазначеної мети необхідно розв'язати такі завдання: 1) виявити багатокомпонентні складнопідрядні речення, вжиті в романі «На полі смиренному»; 2) проаналізувати структуру цих речень; 3) здійснити класифікацію виявлених багатокомпонентних складнопідрядних речень; 4) простежити функціонування цих речень в аналізованому творі. Для розв'язання поставлених завдань застосовуємо такі методи: структурно-типологічний, описовий і функціональний.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. У лінгвістиці багатокомпонентні складнопідрядні речення мовознавці називають по-різному: кілька- чи багатокомпонентні складнопідрядні речення, ускладнені складнопідрядні речення, багаточленні складнопідрядні речення, складнопідрядні речення з кількома підрядними та ін. Поширеною в науці є класифікація багатокомпонентних складнопідрядних речень залежно від того, як та які підрядні частини поєднуються, за допомогою яких сполучних засобів поєднані предикативні частини. Відповідно науковці виділяють складнопідрядні речення з послідовною підрядністю, складнопідрядні речення із супідрядністю: однорідною і неоднорідною.

У творах Валерія Шевчука простежуємо вживання всіх різновидів багатокомпонентних складнопідрядних речень, однак найпоширенішими є складнопідрядні речення з послідовною підрядністю.

1. Складнопідрядні речення з послідовною підрядністю – «такі конструкції, у яких лише перша підрядна частина перебуває в прямому, безпосередньому зв'язку з абсолютно незалежною у синтаксичному плані головною частиною, а кожне наступне підрядне синтаксично залежить від попереднього» [11, с. 312]. У романі «На полі смиренному» Валерія Шевчука знаходимо такі речення цього типу: «*Мертве і живе відтак рівноважиться, бо не може бути живого без мертвого, хоч мертве без живого є*» [10, с. 119]; «*Тут, у монастирі, я побачив немало таких, котрі вдягали чернечу мантію, боячись, що не витримають такого змагання*» [10, с. 146].

На відміну від інших типів багатокомпонентних складнопідрядних речень, ці конструкції мають ступені підрядності, які виділяють залежно від місця та кількості підрядних. Складнопідрядні речення з двома підрядними містять двоступеневу

підрядність, із трьома – триступеневу і т. д. Кожне наступне підрядне залежить від попереднього підрядного.

У романі «На полі смиренному» простежуємо вживання складнопідрядних речень із послідовною підрядністю різних ступенів, однак найчастотнішими є конструкції із двоступеневою підрядністю, наприклад: «*Все пропало тут дівочими тілами настільки, що він аж травину якусь зірвав, розім'яв і почав вдихати її аромат, щоб забити той дух*» [10, с. 149]; «*Не розумів до кінця джерел свого сумніву, бо щось було тут такого, що суперечило моєму серцю*» [10, с. 145].

Менше конструкцій трапилося із триступеневою підрядністю, наприклад: «*Мимоволі ставив себе на місце варягів і гадав, де б сам міг закопати скарб, коли б знаття мав, що про золото знають інші*» [10, с. 206]; «*Він подумав, що Василь таки мав підставу зацікавити його скарбом, адже й досі він не довідався в отця-келаря, скільки його грошей віддав Василь на монастир*» [10, с. 206].

У проаналізованому романі знаходимо тільки кілька складнопідрядних речень із послідовною підрядністю із триступеневою і чотиріступеневою підрядністю, наприклад: «*Я ж плакав, стоячи за спинами в цих достойників, бо мені почулося, що це відспівують живу святу душу, яка вже не уздрить неба й сонячного світла, бо не урочистий чин я тут прочував, а поховальний*» [10, с. 46] (чотири ступені підрядності).

Науковці виділяють кілька різновидів багатокомпонентних складнопідрядних речень залежно від розміщення головної і підрядних частин. Приклади таких різновидів виявляємо в романі «На полі смиренному».

1. У сучасній українській мові типовою моделлю цих речень є розміщення підрядних частин після головної частини. Саме така послідовність частин домінує у багатокомпонентних складнопідрядних реченнях, зафіксованих у романі «На полі смиренному», а саме: «*Братіє, брат Григорій із щедрості своєї запрошує нас усіх на гарбузову кашу, хоч немає в нього меду, щоб її присолодити*» [10, с. 183].

2. Складнопідрядні речення з послідовною підрядністю, в яких підрядні частини знаходяться у препозиції щодо головної, тобто спочатку підрядні, а потім головна частина. Такий різновид конструкцій непоширений у романі «На полі смиренному», як і загалом в українській мові. Наведемо приклад: «*І хоча перстом не кивав, щоб наблизитися до неї самому, тихо пив її ласку, кожною клітиною тіла відчувуючи присутність тіла її*» [10, с. 161].

3. Речення, в яких підрядна частина знаходиться в середині іншого підрядного,

наприклад: «*Я подумав, що кожна людина, хоч і відкривається перед світом, має в собі немало сокровенного*» [10, с. 22].

4. Всі підрядні знаходяться в середині головного речення, наприклад: «*Отак, перериваючи себе сміхом, що нападав на нього, як вітер, що гуляв довкола, почав він говорити*» [10, с. 11].

К. Ф. Шульжук та інші синтаксисти класифікують багатокомпонентні складнопідрядні речення залежно від підрядних засобів зв'язку [11]. Відповідно виділяють сполучникові, сполучнослівні (відносні), сполучниково-сполучнослівні (відносні).

У романі «На полі смиренному» знаходимо такі різновиди багатокомпонентних складнопідрядних речень:

а) сполучникові, в яких підрядні частини приєднуються за допомогою однакових або різних сполучників, наприклад: «*Мені здалося, що він ледве стримується, щоб не побігти*» [10, с. 18]; «*Знову страх спалахнув у ньому, як вогонь, бо чомусь подумав він, що ось зараз простягнеться до нього величезна рука, візьме за горло, підійме в повітря і задушить*» [10, с. 65–66];

б) сполучнослівні (відносні), в яких підрядні частини приєднуються за допомогою однакових чи різних сполучних слів, наприклад: «*З них стурхнули мільйони сніжно-білих метеликів і раптом полинули в небо, в якому почали розчинятися й розтавати, перетворюючись у етерне, трепетне світло, що ним густо наповнилися хмари*» [10, с. 24];

в) сполучниково-сполучнослівні (відносні), в яких підрядні частини приєднуються за допомогою сполучників і сполучних слів, наприклад: «*Тут, у монастирі, я побачив немало таких, котрі вдягали чернечу мантію, боячись, що не витримають такого змагання*» [10, с. 146]; «*Зовсім зморився від цього стріму, власне, товксь у темряві, наче потрапив у яму, з якої ніяк не міг вибитися*» [10, с. 132].

У романі «На полі смиренному» менш частотними є групи складнопідрядних реченнях з однорідною супідрядністю та складнопідрядних реченнях з неоднорідною супідрядністю.

Складнопідрядні речення з однорідною супідрядністю – «конструкції, в яких усі підрядні частини однаково пояснюють головну частину в цілому або якийсь один член головної частини» [11, с. 318], наприклад: «*Ніхто не взяв, чому так мало хліба з лободи міг він випекти і як саме робив він із попелу сіль*» [10, с. 77].

У таких конструкціях підрядні частини завжди відповідають на одне і те ж запитання та належать до одного виду, наприклад, у реченні «*Отож покликаний тим перстом, рушив Яків туди, щоб забути світ і всі приваби його, щоб забути ім'я власне і пристрасть свою непогамовану*» [10, с. 153] обидві підрядні частини є підрядними мети, від головної частини ставимо запитання для чого? з якою метою?

У складнопідрядних реченнях з однорідною супідрядністю типовою моделлю розміщення підрядних щодо головної частини є модель, коли спочатку йде головна, а потім підрядні частини, як наприклад, у реченнях із роману «На полі смиренному»: «Тоді оповідав Маркопечерник про те, як ходив він під князівським стягом і який вправний був із нього вояк» [10, с. 114].

Рідше однорідні підрядні частини містяться перед головною частиною, наприклад: «Але коли людина у житті уполідожена, коли життя для неї – непорозуміння, не про любов вона думає, а про вічність» [10, с. 66], або знаходяться в середині головної, наприклад: «У різкому вечірньому світлі, коли змовкали всі звуки і тиша находила на нашу обитель, голоси бесідників звучали притлумлено і майже сердечно» [10, с. 37]; «Одного вечора, коли тиша була по-особливому моторошна, коли темінь (а він тільки-но погасив свічку) стояла неоглядна і затопився він у ній, побачив раптом Ісакій в кутку келії світло» [10, с. 81].

Наші спостереження виявили, що у виокремлених у романі «На полі смиренному» складнопідрядних реченнях з однорідною супідрядністю сполучними засобами зв'язку виступають:

- однакові сполучники чи сполучні слова, наприклад: «Ще від тої розмови, коли було багато снігу і коли серед снігу так холодно було стояти супроти Василювого мешкання» [10, с. 206];

- різні сполучники, але самі підрядні обов'язково належать до одного виду, наприклад: «Прихилився спиною до стіни й дививсь у сутінь келії, куди не сягав вогонь свічки й де завжди жили химерні та хиткі тіні» [10, с. 204].

У складнопідрядних реченнях з однорідною супідрядністю підрядній сполучник або сполучне слово може знаходитися тільки перед першою підрядною частиною, наступна підрядна частина може приєднуватися безсполучниково або сурядним сполучником. Так, у романі «На полі смиренному» зафіксовано речення, в яких сполучний засіб міститься тільки перед першою підрядною частиною, однорідні підрядні частини поєднані сурядним сполучником *і*, наприклад: «Наступного дня, коли розвиднілося і надійшов час сніданку, підійшов печерник, як звичайно, до віконця» [10, с. 85].

В аналізованому романі поширені конструкції, в яких перед кожною підрядною частиною є сполучник, а самі однорідні підрядні частини поєднані сурядним сполучником *і*, наприклад: «Здалося йому, що він уже не в келії, а на зеленому, засипаному квітами лузі і що зійшлися це його земляки-сіверяни на обряд умикання» [10, с. 82] (сурядний сполучник *і* поєднує дві з'ясувальні підрядні частини).

У сучасній лінгвістиці науковці виділяють 4 варіанти складнопідрядних реченнях з однорідною супідрядністю залежно від сполучних засобів поєднання підрядних частин [11], а саме:

1) коли підрядні сполучники чи сполучні слова наявні при кожній підрядній частині: «Отож покликаний тим перстом, рушив Яків туди, щоб забути світ і всі приваби його, щоб забути ім'я власне і пристрасть свою непогамовану» [10, с. 153];

2) коли підрядні сполучники чи сполучні слова знаходяться тільки в першій підрядній частині, наступні підрядні поєднані сурядним сполучником: «У різкому вечірньому світлі, коли змовкали всі звуки і тиша находила на нашу обитель, голоси бесідників звучали притлумлено і майже сердечно» [10, с. 37];

3) коли підрядні сполучники чи сполучні слова наявні при кожній підрядній частині, крім того, ці підрядні частини поєднані сурядними сполучниками: «Я побачив, як кинувся він допомагати колишньому своєму володарю, як той відхилився від нього, не хочучи приймати допомоги, і як кинув колоду у стос» [10, с. 29]; «Ніхто не взяв, чому так мало хліба з лободи міг він випекти і як саме робив він із попелу сіль» [10, с. 77].

Наші спостереження та зіставлення виявили, що в романі «На полі смиренному» найпоширеніші багатоконпонентні складнопідрядні речення, коли сполучні засоби зв'язку знаходяться перед кожною підрядною частиною.

На відміну від складнопідрядних речень з послідовною підрядністю, в романі «На полі смиренному» Вал. Шевчука менш частотну групу становлять **складнопідрядні речення з неоднорідною супідрядністю**. Це «конструкції, у яких підрядні речення різного типу пояснюють один і той сам член або ж усе головне речення чи підрядні речення будь-яких типів пояснюють різні члени головної частини» [11, с. 304], наприклад: «Тепер Святоша сидів на воротах і, щоб не бути бездільним, плів кошики із лози, яку йому доставляли монастирські служки» [10, с. 37]; «Тоді струснув він головою, наче хотів примари від себе прогнати, і пішов до Єремії, який звабив його в монастирі зачинитися» [10, с. 156].

У лінгвістиці по-різному класифікують складнопідрядні речення з неоднорідною супідрядністю. Мовознавці П. С. Дудик і Л. В. Прокопчук у праці «Синтаксис української мови» (2010 р.) [3] виділили 4 моделі цих речень:

а) одне підрядне речення пояснює зміст усього головного речення, а друге – лише певне слово в ньому: «Коли закалатало в било, я відчув, що мені важко вставати» [10, с. 18]; «Коли зовсім розвидніло, він випив той ковток рідини, що лишив у горицику для себе» [10, с. 76];

б) підрядні речення одного різновиду пояснюють різні слова в головній частині речення: «Бачачи ж тепер Теофіла, думав про дерева, які не доцвітають, а раптово сохнуть на корені, про

живу траву, по якій пройшов вогонь, і про квіти, які посохли, не видавши плоду» [10, с. 111];

в) структурно неоднотипні підрядні речення можуть стосуватися різних членів головного речення: «Те, про що хочу я оповісти, сталося у вересні, який був того року особливий» [10, с. 9]; «Ті двоє, що на землі були, побачили, що сталося з їхнім товаришем, і закричали ще голосніше, заборсавившись у тенетах, які все щільніше їх облутували» [10, с. 185];

г) різнотипні підрядні речення неоднаково пояснюють весь склад головного речення: «Повертав обличчя до нього Василь, бо так звали ченця, і дивився, наче про щось нерозумне питає у нього Федот» [10, с. 193].

Мовознавці виділяють рівночленну й одночленну супідрядність. Рівночленною називають «неоднорідну супідрядність, за якої підрядні частини пояснюють різні члени головної частини» [2, с. 237], наприклад: «Дивився на дерева, які стояли віддалік, і раптом побачив, що на них уже зовсім немає листя» [10, с. 95].

«Якщо дві й більше підрядні частини пояснюють те саме слово головної або й усю головну частину, але, будучи за своїм значенням неоднорідними, відповідають на різні питання» [2, с. 237], це одночленна супідрядність, наприклад: «Повертав обличчя до нього Василь, бо так звали ченця, і дивився, наче про щось нерозумне питає у нього Федот» [10, с. 193].

Контаміновані складнопідрядні багатокomпонентні речення – це конструкції, в яких по-різному комбiнуються послiдовна пiдряднiсть i супiдряднiсть: однорiдна та неоднорiдна. Варiанти поєднання типiв пiдрядностi можуть бути рiзні. У мовознавствi наявні рiзні назви таких речень: контаміновані складнопідрядні багатокomпонентні речення, комбiновані складнопiдрядні багатокomпонентні речення, змiшані складнопiдрядні багатокomпонентні речення тощо.

У романі «На полі смиренному» В. Шевчука знаходимо контаміновані складнопідрядні багатокomпонентні речення, які містять:

- однорідну супідрядність і послідовну підрядність, наприклад: «Мені завжди боліло серце, коли чув, як свистять батоги і як кричать, наче поранені звірі, біснуваті» [10, с. 14]; «А це він думав, що життя людське швидко й перехідне і що він не зогледівся, як воно проминуло» [10, с. 76]; «Ісакій схопився рукою за очі, бо здалося, що витечуть від того світла, що навіки осліпне і стане темний» [10, с. 81];

- неоднорідну супідрядність і послідовну підрядність, наприклад: «Згадав я і сльози моєї матері, котра ревно плакала, коли вдягав я на голову кукіль, і подумав, що мені тоді не було її жалі» [10, с. 40–41]; «От і зараз дивився край

ока на велике, погідне й безконечно мудре обличчя, що срібно сяяло в місячному світлі, і відчував, що хоч би поклав своє життя, аби осягнути хоч трохи з того, що знає ця срібна голова, нічого з того не вийде» [10, с. 139].

Загалом констатуємо, що в мовистилі Валерія Шевчука активно представлені складні конструкції. Автор уживає ці текстові структури з певним естетичним навантаженням. Загалом «синтаксичні можливості тексту дають змогу побачити вагу кожного слова в реченні, а найрізноманітніші за типом і структурою речення мають неабияке значення у вираженні змісту висловлювання, сприяють виробленню мовного чуття, яке одне покоління передає іншому» [8, с. 375]. У романі «На полі смиренному» Валерія Шевчука багатокomпонентні складнопідрядні речення мають різне стилістичне навантаження. Нерідко вони виконують обставинну роль, характеризують різні обставини, за яких відбуваються події, як наприклад, у реченнях: «Те, про що хочу я оповісти, сталося у вересні, який був того року особливий» [10, с. 9]; «Бачачи ж тепер Теофіла, думав про дерева, які не доцвітають, а раптово сохнуть на корені, про живу траву, по якій пройшов вогонь, і про квіти, які посохли, не видавши плоду» [10, с. 111]; «Наступного дня, коли розвиднілося і надійшов час сніданку, підійшов печерник, як звичайно, до віконця» [10, с. 85]; «Одного вечора, коли тиша була по-особливому моторошна, коли темінь (а він тільки-но погасив свічку) стояла неоглядна і затопився він у ній, побачив раптом Ісакій в кутку келії світло» [10, с. 81].

Багатокomпонентні складнопідрядні речення в романі часто виконують зображальну роль, зокрема, можуть відтворювати пейзажні деталі, наприклад: «Дивився на дерева, які стояли віддалік, і раптом побачив, що на них уже зовсім немає листя» [10, с. 95], або характеризувати зовнішність персонажа, наприклад: «Ісакієве обличчя під ту пору витяглося і зжовкло, начебто він сам став листком і от надійшла до нього осіння пора» [10, с. 93].

У своїх творах «В. Шевчук постійно зупиняється на моментах саморефлексії та самоаналізу, коли людина, оцінюючи пережите, перевіряє набуте і втрачене перед новою життєвою дорогою. Його персонажі показані у внутрішньому самопізнанні, в ситуаціях, коли обстоюють своє право на суверенність» [5, с. 158]. Багато місця відводить автор на роздуми персонажів, вираження їхніх задумів і сумнівів, зображення душевного стану. Нерідко ретранслюють ці думки багатокomпонентні складнопідрядні речення, вони виражають психологічний стан персонажів, наприклад: «Згадав я і сльози моєї матері, котра ревно плакала, коли вдягав я на голову кукіль, і подумав, що мені тоді не було її жалі» [10, с. 40–41]; «Мені завжди боліло серце, коли чув, як свистять батоги і як кричать, наче поранені звірі, біснуваті» [10, с. 14]; «Не розумів до кінця джерел

свого **сумніву**, бо щось було тут такого, що суперечило моєму серцю» [10, с. 145].

У результаті здійсненого аналізу помічено, що письменник найчастіше використовує багатокомпонентні складнопідрядні речення із зображальною та емоційно-експресивною метою.

Висновки дослідження і перспективи подальших розвідок. У результаті розгляду синтаксичних параметрів мовотворчості Валерія Шевчука виявлено продуктивність складних конструкцій, зокрема багатокомпонентних складнопідрядних речень. Здійснивши класифікацію цих конструкцій за способом

моделювання підрядних частин та їхніх зв'язків, ми виокремили три основні різновиди: складнопідрядні речення з послідовною підрядністю, складнопідрядні речення із супідрядністю: однорідною і неоднорідною, найбільше серед них – із послідовною підрядністю. У романі «На полі смиренному» багатокомпонентні складнопідрядні речення містять зображальну, уточнювальну та емоційно-експресивну навантаженість.

Подальші дослідження вбачаємо в розгляді різних синтаксичних конструкцій у творах Валерія Шевчука, аналізі семантико-синтаксичних параметрів мовотворчості письменника.

Список використаної літератури

1. Бабій І. М. Семантико-естетична парадигма назв кольорів у сучасній українській мові (на матеріалі художньої прози ХХ століття): монографія / за наук. ред. Н. М. Сологуб. Тернопіль: Осадца Ю. В., 2021. 238 с.
2. Бевзенко С. П., Литвин Л. П., Семеренко Г. В. Сучасна українська мова. Синтаксис: навч. посіб. Київ: Вища шк., 2005. 270 с.
3. Дудик П. С., Прокопчук Л. В. Синтаксис української мови: підручник. Київ: ВЦ «Академія», 2010. 384 с.
4. Єщенко Т. А. Феномен художнього тексту: комунікативний, семантичний і прагматичний аспекти: монографія. Львів: Львівський нац. мед. ун-т ім. Д. Галицького, 2021. 470 с.
5. Історія української літератури ХХ – поч. ХХІ ст.: навч. посіб.: у 3 т. / за ред. В. І. Кузьменка. Т. 3. Київ: ВЦ «Академія», 2017. 544 с.
6. Кононенко В. І. Прагматика художнього тексту: пошуки новостилу: монографія. Київ; Івано-Франківськ: Прикарпат. нац. ун-т ім. Василя Стефаника, 2021. 365 с.
7. Кульбаська О. В., Шатілова Н. О. «Пишу, як серце диктує...» (Ідіостиль Сидора Воробкевича): монографія. Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2016. 456 с.
8. Микитюк О. Сучасна українська мова: самобутність, система, норма: навч. посібник. 6-те вид., зі змінами. Львів: Вид-во Львівської політехніки, 2020. 440 с.
9. Синтаксис української мови: на перетині традицій та інновацій. Ніні Василівні Гуйванюк: колективна монографія. Чернівці: Чернівецький нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2019. 592 с.
10. Шевчук В. Чотири романи: романи і повісті. Київ: А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2013. 768 с.
11. Шульжук К. Ф. Синтаксис української мови: підручник. Київ: ВЦ «Академія», 2004. 408 с.

Надійшла до редакції 21 квітня 2023 р.

Прийнята до друку 19 травня 2023 р.

References

1. Babii, I. M. (2021). Semantic-aesthetic paradigm of the names of colors in the modern Ukrainian language (on the material of artistic prose of the 20th century): a monograph / by Nauk. ed. N. M. Sologub. Ternopil: Osadtsa Yu. 238 s.
2. Bevzenko, S. P., Lytvyn, L. P., Semerenko, H. V. (2005). Modern Ukrainian language. Syntax: academic manual. Kyiv: Vyshcha shk. 270 s.
3. Dudyk, P. S., Prokopchuk, L. (2010). V. Syntax of the Ukrainian language: a textbook. Kyiv: Akademiia. 384 s.
4. Ieshchenko, T. A. (2021). The phenomenon of artistic text: communicative, semantic and pragmatic aspects: monograph. Lviv: Lvivskiy nats. med. un-t im. D. Halyskoho. 470 s.
5. History of Ukrainian literature of the 20th century – beginning 21st century: education. manual: in 3 volumes / edited by V. I. Kuzmenko. T. 3. (2017). Kyiv: Akademiia. T. 3. 544 s.
6. Kononenko, V. I. (2021). Pragmatics of artistic text: searches for a new style: monograph. Kyiv; Ivano-Frankivsk: Prykarpat. nats. un-t im. Vasylia Stefanyka. 365 s.
7. Kulbabska, O. V., Shatilova, N. O. (2016). "I write as my heart dictates..." (Idiostyle of Sidor Vorobkevich): monograph. Chernivtsi: Chernivetskyi nats. un-t. 456 s.
8. Mykytiuk, O. (2020). Modern Ukrainian language: identity, system, norm: education. manual. 6th ed., with changes. Lviv: Vyd-vo Lvivskoi politekhniki. 440 s.
9. Syntax of the Ukrainian language: at the intersection of traditions and innovations. To Nina Vasylivna Guyvanyuk: collective monograph (2019). Chernivtsi: Chernivets. nats. un-t im. Yu Fedkovycha. 592 s.

10. Shevchuk, V. (2013). Four novels: novels and short stories. Kyiv: A-BA-BA-HA-LA-MA-HA. 768 s.
11. Shulzhuk, K. F. (2004). Syntax of the Ukrainian language: a textbook. Kyiv: Akademiia. 408 s.

Submitted April 21, 2023.

Accepted May 19, 2023.

Iryna Babii, candidate of Philological Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of General Linguistics and Slavic Languages, Volodymyr Hnatiuk Ternopil National Pedagogical University (2 Maksyma Kryvonosa Str., Ternopil, 46020, Ukraine); e-mail: iryna.babiy@ukr.net; <https://orcid.org/0000-0002-1568-7920>

Svystun Nina, candidate of Philological Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of General Linguistics and Slavic Languages, Volodymyr Hnatiuk Ternopil National Pedagogical University (2 Maksyma Kryvonosa Str., Ternopil, 46020, Ukraine); e-mail: nina-s77@ukr.net; <https://orcid.org/0000-0003-0398-8803>

Structural organization and features of the use of multi-component complex sentences in the novel «On the humble field» by Valerii Shevchuk

The article is devoted to the analysis of the structure and functioning of multi-component compound sentences in Valerii Shevchuk's speech. The novel "On the Humble Field" will serve as the research material. Since in modern linguistics there are still no scientific investigations, the subject of which was the analysis of multi-component complex sentences in Valerii Shevchuk's artistic texts, our research is relevant.

The goal of the article is to characterize the structural organization of multi-component compound sentences revealed in the novel "On the Humble Field" by Val. Shevchuk, to carry out their classification, to consider the peculiarities of the use of these constructions in the context of the work. In order to realize the specified goal, the following tasks must be solved: 1) identify the multi-component compound sentences recorded in the novel "On the Humble Field"; 2) analyze the structure of these sentences; 3) to classify the detected multi-component compound sentences; 4) trace the functioning of these sentences in the analyzed work.

As a result of examining the syntactic parameters of Valery Shevchuk's language production, there was revealed the use of complex constructions, in particular multi-component compound sentences. There was carried out the classification of these constructions by the method of modeling subordinating parts and their connections, three main varieties were distinguished: complex subordinate clauses with sequential subordination, complex subordinate clauses with subordination: homogeneous and heterogeneous, the most - with sequential subordination. In the novel "On the Humble Field" written by Val. Shevchuk multi-component complex sentences have different stylistic load. Often they characterize various circumstances under which events take place, depict nature. It was noticed that multi-component complex sentences often express the psychological state of the characters.

As a result of the analysis, it was found that in his works Val. Shevchuk actively uses multi-component compound sentences, among which compound sentences with sequential subordination are the most common. It was noticed that the writer most often uses these multi-component complex constructions with pictorial and emotional-expressive load.

Key words: Ukrainian language, text, compound sentence, subordinate clause, multi-component compound sentence, text structures
